

דרכי האמורי

ולכן מסיימת התורה כהנים בצו ליהודי לדבוק בחוקי סממניו הדתיים שלו.

כפי שראינו בפתיחת השיעור, התוספתא בשבת מונה רשימה ארוכה של דברים שנאסרו משום דרכי האמורי. נראה, כי המכנה המשותף לפעולות אלו הינו כי כלן קשורות לריטואלים דתיים. זאת אולי הסיבה שרש"י שהלך בדרכם של רבי יהודה בן בתירא וחכמים, הפריד בין האיסורים, ותלה את איסור ההליכה בדרכי האמורי, בפסוקים בפרשת משפטים ולא באחרי מות. בפסוקים אלו הכתוב שם דגש על התרחקות ממעשה ארץ מצרים וכנען, המהווים סממן לאומי תרבותיים².

Thanksgiving Turkey

חג ההודיה (באנגלית: Thanksgiving) הוא חג הנחגג בצפון אמריקה ומבטא הבעת תודה לאלוהים על נדיבות לבו ביבולי הסתיו. סעודת החג מהווה בארצות הברית את מוקד החג. זוהי ארוחת ערב גדולה, שמתחילה בשעות אחר הצהריים. אוכלים בה בעיקר תרנגול הודו (turkey) צלוי. לכן מכונה החג גם "חג תרנגול ההודו".

בשר"ת אגרות משה נדרש הגאון רבי משה פיינשטיין לשאלה האם מותר לחוג את חג ההודיה באכילת תרנגול הודו. רבי משה דן לאסור זאת משום שלנו אין חלק בחגם הלאומיים של הגויים, וזו לשונו:

"...ובשביל אהבת אינשי בעלמא, נמי לא שייך לשמוח עולמית בשביל דבר שאירע לאינשי בכמה מאות שנים אחר כך. וזה נחשב מעשה אמורי - מה שחזינן שכמה דברים אירע לאינשי בכל יום ענייני צער ואין מצטערין עליהן, וכמה ענייני שמחה ואין שמחין עמהן, אף באותו הזמן ממש. ובעניין זה שמחין בעשיית וקביעת יום להילולא וחינגא ואכילת בשר תרנגול הודו אף כמה מאות שנים אח"כ, שזה נחשב דבר שאין בו טעם, אלא הוא דרכי האמורי שעושין דברים בלא טעם ובלא צורך. ולכן איכא בזה האיסור דובחוקותיהם לא תלכו" (י"ד ד', סימן יב).

לדעת רבי משה גם השיקול ההומני של שמחה בהצלחה האנושית ביסוד יבשת אמריקה - אסור משום 'ובחוקותיהם לא תלכו'. כאמור ר' משה הולך בשיטתם של ה'מאירי' ורבי מאיר בספרא, אשר אינה מבדילה בין

פתיחה

התוספתא בשבת פרק ז' מונה רשימה ארוכה של דברים שנאסרו משום דרכי האמורי. האם אמונות טפלות כמו יריקה כנגד חתול שחור כלולים באיסור ההליכה בדרכי האמורי? להבדיל, האם התרפאות באמצעות רפואות אלטרנטיביות יש בהם משום דרכי האמורי?

על אף שנושא זה איננו מופיע במסכתנו, הוא קשור ישירות למסכת, ובשיעור זה ננסה לעמוד על עניינו אלו.

המקור

מהו המקור לאיסור ההליכה בדרכי האמורי? מתוך דברי הגמרא והראשונים עולות שתי אפשרויות:

1. רש"י (ע"ז יא.) לומד דין זה מן הציווי בפרשת משפטים 'ולא תעשה כמעשיהם'.
2. המאירי (שם) מסביר כי האיסור הוא סרך של איסור ההליכה בחוקות הגויים.

יתכן, כי המקור למחלוקת זו, נמצא בדברי הספרא:

"ובחוקותיהם לא תלכו. וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו, והלא כבר נאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגומר וחומר חבר וגו' ומה תלמוד לומר ובחוקותיהם לא תלכו? שלא תלכו בנימוסות שלהן בדברים החקוקין להם כגון תיטריות וקרקסאות והאסטריות. ר"מ אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים. ר' יהודה בן בתירא אומר שלא תנחור ושלא תגדל ציצית ושלא תספור קומי שפה, ושמה תאמר להם חוקים ולנו אין חוקים ת"ל את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם אני ה' א-להיכם, עדיין יש תקוה ליצר הרע להרהר ולומר שלהם נאים משלנו תלמוד לומר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם"

(אחרי מות פרשה ט).

דומה כי דברי המאירי תואמים את שיטתו של ר"מ הכורך את איסור ההליכה בחוקות הגויים עם איסור ההליכה בדרכי האמורי. לעומת זאת שיטתו של רש"י תואמת את דברי ר' יהודה בן בתירא וחכמים המבינים כי מדובר בשני איסורים נפרדים, וכי תיטריות, קרקסאות¹ ואסטריות המנויות בספרא נאסרו משום חוקת הגויים ולא משום דרכי האמורי. המכנה המשותף לאותם פעולות הוא שהם מהווים סמלים לאומיים עבור הגויים,

2 התורה אינה מבדילה בין דת ללאום כפי שנהוג היום. האומה המצרית נתפסת בעיני התורה כשטופה בע"ז והאומה המצרית בתרבות של עריות. ולכן סמליהם הלאומיים הבאים לידי ביטוי בצורת הלבוש וכ"ו מתקשרים לפולחן הטומאה של אותם אומות אשר התורה רוצה להרחיק את ישראל מהם.

1 יש המסבירים כי קרקסאות הוא כינוי גנאי שהצמידו חז"ל לבתי ע"ז, והמילה קרקס נגזרת ממילה בית הכסא בלשון ערב

הגמרא בע"ז כז: שאסור להתרפות ע"י המינים שמא הם יסיתו לע"ז. וכך נפסק גם בשו"ע י"ד קנ"ה סעיף א

אבל אם בא לרפאותו בלחש, מותר, והוא שלא ידע שמזכיר שם עבודת כוכבים. אבל אם יודע שמזכיר שם עבודת כוכבים, אסור, אפילו אם יודע שודאי ימות. ואם הוא אפיקורוס, אפי' סתם לחש אסור, שודאי מזכיר שם עבודת כוכבים.

אמונות טפלות

האם אמונות טפלות כגון יריקה כנגד חתול שחור וכדו' אסורות משום דרכי האמורי? כאמור בתוספתא בשבת מנויות פעולות רבות שהן בגדרי דרכי האמורי, ברם הגמרא וכן השו"ע לא הביאום להלכה. הרב עובדיה יוסף (שו"ת יחוה דעת חלק ו', סימן נ). מביא רשימה ארוכה של אחרונים שסברו כי הפעולות שנאסרו משום דרכי האמורי הן רק אלה שהוזכרו בגמרא ואין להוסיף עליהם. ברם, לא כל האחרונים קבלו את דבריו. בשו"ת שרידי אש (סי' ל"ט) מונה הרב וינברג רשימה גדולה של אחרונים הסוברים כי לא רק פעולת אלו הן מכלל דרכי האמורי, אלא כל מה שעומד בקריטריונים של איסור זה.

דרכי האמורי לאיסור 'בחוקותיהם לא תלכו'. על פי גישה זו יש להתייחס לאכילת תרנגול ההודו כמעשה העברה של איסור הליכה בדרכי האמורי. בנוסף, הקיום של העברה, כלומר הרעיון הפילוסופי המסתתר מאחורי העברה הינו "ובחוקותיהם לא תלכו" - הדבקות בסממנים לאומיים תרבותיים של הגוים.

רפואה אלטרנטיבית

המשנה במסכת שבת (טז.) מתירה שימוש ברפואות סגוליות, ובגמרא על אתר מסכמים אב"י ורבא כי כל סגולה שיש בה משום רפואה מותרת³. הרמב"ם בהלכות שבת (פרק כ"ז), פוסק את הדברים הללו להלכה⁴. אולם על פסיקה זו של הרמב"ם סותרת לכאורה את דבריו בהלכות עבודת כוכבים (פרק יא), שם הוא שולל שימוש ברפואות סגוליות משום דרכי האמורי!

מספר אחרונים⁵ רצו ליישב את דברי הרמב"ם לאור הנאמר בתשובת הרשב"א (סימן קס"ו). הרשב"א שם מסביר כי כל הרפואות הסגוליות המנויות במשנה בשבת, לא היו נוהגות אצל האמוראים ולכן אין בעיה להתרפאות בהם.

דרך נוספת ליישב את פסקי הרמב"ם היא לאור מחלוקת רש"י והר"ן (שבת שם), האם מותר להתרפאות בלחישה. לשיטת הר"ן מותר להתרפא גם בלחישה אע"פ שהפעולה נראית מיסטית לחלוטין, כל עוד היא מביאה לתוצאות בשטח. ברם לשיטת רש"י מבחן התוצאה אינו קובע, וכל עוד לא רואים בפעולה שהיא מדרכי הרפואה אלא היא נעשית באופן מיסטי היא נאסרת. הרמב"ם בהלכות שבת הלך בדרכו של הר"ן שמבחן התוצאה הוא הקובע, ולכן הרפואות הסגוליות שנאסרו בהלכות עבודת כוכבים הן אלה שלא עמדו במבחן התוצאה ולכן יש בהם משום דרכי האמורי.

נראה כי הסבר נוסף, ניתן להביא מתוך דברי רבי יעקב קנייבסקי בספר 'קהילות יעקב' (מסכת ע"ז). ה'קהילות יעקב' מסביר כי ההבדל בין איסור ההליכה בדרכי האמורי לאיסור 'בחוקותיהם לא תלכו', תלוי בשאלה האם מאחורי הפעולה יש משמעות או שמא מדובר באמונה טפלה.

כל אמונה טפלה שלא עומדת במבחן התוצאה יש בה משום דרכי האמורי. ולכן מותר להתרפאות ברפואה אלטרנטיבית במידה והיא עמדה במבחן התוצאה.

במידה והמרפא עושה שימוש בשמות עבודת כוכבים, הדבר אסור גם אם הרפואה מועילה. וזאת לאור דברי

3 חשוב להדגיש שבעבר לא הייתה הפרדה ברורה בין מטפיסיקה לפיסיקה, הרפואה ברובה הייתה דתית ופחות קונבנציונלית.

4 לגבי שימוש ברפואות אלטרנטיביות, ראה עוד את מאמרי ב'יום' הלכות שבת שימוש ברפואות סגוליות –

<http://www.etzion.org.il/vbm/archive/yomyom/g/11.php>

5 בעל הפתח דביר אר"ח סימן שא סעיף כז